

Sygnatura akt II AKa 95/16

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 5 maja 2016 r.

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu II Wydział Karny w składzie:

Przewodniczący: SSA Stanisław Rączkowski

Sędziowie: SSA Robert Wróblewski

SSO del. do SA Edyta Gajgał (spr.)

Protokolant: Iwona Łaptus

przy udziale prokuratora Prokuratury Regionalnej Beaty Lorenc-Kociubińskiej

po rozpoznaniu w dniu 5 maja 2016 r.

sprawy **W. S.**

na skutek apelacji wniesionej przez prokuratora i Prezesa Sądu Okręgowego w Opolu

od wyroku Sądu Okręgowego w Opolu

z dnia 22 stycznia 2016 r. sygn. akt III Ko 100/15

I. zmienia zaskarżony wyrok wobec wnioskodawcy W. S. w pkt 1 w ten sposób, że jako wyłącznie zobowiązanego do zapłaty zadośćuczynienia wskazuje Skarb Państwa – Sąd Okręgowy w Opolu, reprezentowany przez jego Prezesa;

II. w pozostałej części zaskarżony wyrok utrzymuje w mocy;

III. stwierdza, że koszty sądowe za postępowanie odwoławcze ponosi Skarb Państwa.

UZASADNIENIE

W. S. wniósł o zasądzenie na jego rzecz od Skarbu Państwa 40.000zł tytułem zadośćuczynienia za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie od dnia 10 marca 2005 r. do dnia 5 kwietnia 2005r. w sprawie V Ds. 2/05 Prokuratury Okręgowej w Opolu, który to środek zapobiegawczy zastosowany został wobec niego postanowieniem Sądu Rejonowego w Opolu z dnia 11 marca 2005 r.

Sąd Okręgowy w Opolu wyrokiem z dnia 22 stycznia 2016 r. w sprawie III Ko 100/15:

1. zasądził od Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Opolu i Prokuratury Okręgowej w Opolu solidarnie na rzecz W. S. 40.000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od daty uprawomocnienia się wyroku tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę wynikłą z wykonywania wobec niego zatrzymania i tymczasowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym w sprawie V Ds. 2/05 Prokuratury Okręgowej w Opolu w okresie od dnia 10 marca 2005 r. do dnia 5 kwietnia 2005 r.,

2. zasądził od Skarbu Państwa na rzecz W. S. 120 zł tytułem zwrotu poniesionych wydatków związanych z ustanowieniem pełnomocnika,

3. poniesionymi wydatkami w sprawie obciążył Skarb Państwa.

Wyrok ten zaskarżył w całości na niekorzyść W. S. Prokurator Okręgowy w Opolu zarzucając:

- obrazę przepisu prawa materialnego, art. 369 kc, poprzez przyjęcie, że zobowiązanie do zapłaty, nałożone na Sąd Okręgowy w Opolu i Prokuraturę Okręgową w Opolu – jako dysponentów środków finansowych Skarbu Państwa, przeciwko któremu wnioskodawca złożył wniosek o zadośćuczynienie – ma charakter solidarny, podczas gdy z powołanego przepisu wynika zasada, że zobowiązanie jest solidarne tylko wtedy, gdy ustawa tak stanowi lub wynika to z czynności prawnej, a brak w rzeczonyj mierze tak przepisu ustawy, jak i drugiej, przewidzianej w art. 369 kc, podstawy powstania solidarności zobowiązania po stronie dłużników.

Stawiając ten zarzut skarżący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku przez wskazanie, że kwota zadośćuczynienia przyznanego wnioskodawcy ma zostać wypłacona ze środków Sądu Okręgowego w Opolu.

Wyrok zaskarżył ponadto Skarb Państwa – Sąd Okręgowy w Opolu reprezentowany przez jego Prezesa. W apelacji wniesionej przez pełnomocnika – radcę prawnego - podniesiony został zarzut obrazę przepisów postępowania, to jest art. 67 § 2 kpc w zw. z art. 558 kpk, skutkującą przyjęciem odpowiedzialności Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Opolu za krzywdę wynikłą ze stosowania wobec W. S. zatrzymania i tymczasowego aresztowania w sprawie prowadzonej przez Prokuraturę Okręgową w Opolu pod sygnaturą V Ds. 2/05.

Stawiając ten zarzut skarżący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku polegającą na zasądzeniu na rzecz W. S. ustalonej przez sąd pierwszej instancji kwoty zadośćuczynienia od Skarbu Państwa – Prokuratury Okręgowej w Opolu.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje.

W pierwszej kolejności oceny wymaga podniesiony przez prokuratora na rozprawie apelacyjnej zarzut wystąpienia w realiach rozpoznawanej sprawy bezwzględnej przyczyny odwoławczej określonej w art. 439 § 1 pkt 2 kpk. Zdaniem prokuratora, zaskarżony wyrok został wydany przez sąd nienależycie obsadzony, jako że zgodnie z art. 554 § 2 kpk w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2013 r., poz. 1247 ze zm.), obowiązującym od 1 lipca 2015 r., w sprawach o odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne skazanie oraz niesłuszne stosowanie środków przymusu sąd okręgowy orzeka w składzie jednego sędziego i dwóch ławników. Tymczasem, Sąd Okręgowy procedował w składzie trzech sędziów, tak więc jak przewidywał to przepis art. 554 § 2 kpk w brzmieniu obowiązującym do nowelizacji.

W związku z tym zwrócić trzeba uwagę, że wniosek o zadośćuczynienie za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie został złożony pełnomocnika W. S. 16 marca 2015 r. Z tym dniem doszło do wszczęcia postępowania w sprawie. Postępowanie o odszkodowanie i zadośćuczynienie oparte jest bowiem na zasadzie skargowości – nie może toczyć się bez zgłoszenia stosownego żądania przybierającego postać pisma procesowego - wniosku - który określany bywa jako pozew przeciwko Skarbowi Państwa (zob. J. Grajewski, L. K. Paprzycki, M. Płachta, Kodeks postępowania karnego, Tom II, Komentarz do art. 425-637 kk, Zakamycze 2003, str. 389; Kodeks postępowania karnego, Komentarz, pod redakcją P. Hofmańskiego, Tom II, Warszawa 1999, str. 941). Przepisy kodeksu postępowania karnego nie przewidują możliwości orzekania w tym przedmiocie z urzędu (P. Cioch, 3.2.3. Wniosek o odszkodowanie [w:] Odpowiedzialność Skarbu Państwa z tytułu niesłusznego skazania, Oficyna 2007). Tak więc złożenie wniosku stanowi czynność decydującą dla przyjęcia, że doszło do wszczęcia postępowania.

Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2013 r., poz. 1247 ze zm.), zwana dalej ustawą nowelizującą, wprowadziła z dniem 1 lipca 2015 r. zmiany w zakresie składu sądu orzekającego w przedmiocie zgłoszonego przez wnioskodawcę żądania. Jak już była o tym mowa, w § 2 art. 554 kpk przyjęto, że sąd okręgowy orzeka w składzie jednego sędziego i dwóch ławników, a nie jak dotąd w składzie trzech sędziów. Zgodnie z art. 27 ustawy nowelizującej, zmodyfikowane nią przepisy kodeksu postępowania karnego stosuje się do spraw wszczętych przed dniem jej wejścia w życie, o ile inne przepisy tej ustawy nie stanowią inaczej. W zakresie dotyczącym zmiany właściwości lub składu sądu, przepis art. 30 ustawy nowelizującej

przewiduje odstępstwo od zasady stosowania ustawy nowej. Stanowi on mianowicie, że jeżeli na podstawie ustawy nowelizującej nastąpiła zmiana właściwości lub składu sądu, do czasu zakończenia postępowania w danej instancji orzeka sąd dotychczas właściwy lub w dotychczasowym składzie. Na gruncie tej sprawy oznacza to, że do rozpoznania wniosku W. S. właściwy był Sąd Okręgowy w Opolu orzekający w składzie trzech sędziów, ponieważ postępowanie w sprawie wszczęte zostało przed dniem 1 lipca 2015 r. Sąd w tym składzie pozostawał należycie obsadzony do czasu zakończenia postępowania w pierwszej instancji.

Z uwagi na to, że omawiane przepisy art. 27 i 30 ustawy nowelizującej operują jasnymi i czytelnymi kryteriami czasowymi wszczęcia sprawy i zakończenia postępowania w danej instancji, nie odnoszą się natomiast do stanu zaawansowania procesu, nie zawierają odwołań do rozpoczęcia rozprawy, czy jej odroczenia, zdaniem Sądu Apelacyjnego, dla oceny czy sąd był należycie obsadzony nie ma znaczenia to, że niniejsza sprawa została rozpoznana na rozprawach w dniach 9 grudnia 2015 r. i 22 stycznia 2016 r., a więc, że do orzekania w niej doszło po 1 lipca 2015 r.

Zauważyć wypada, że w uzasadnieniu do projektowanych zmian wskazano na przepis art. 30 (z tym zastrzeżeniem, że w projekcie, w identycznym brzmieniu, posiadał on oznaczenie art. 27) jako opisujący jedną z sytuacji będących wyjątkiem od zasady bezpośredniego zastosowania ustawy nowej do spraw będących w toku – jeszcze raz podkreślić należy, bez względu na etap, na jakim się znajdują. Jak napisano w uzasadnieniu projektu, przepis ten wprowadza przedłużone obowiązywanie przepisów dotychczasowych z uwagi na zapewnienie sprawności i ekonomiki postępowania. Jak przy tym wyraźnie stwierdzono, „zasada stosowania przepisów dotychczasowych, określających skład i właściwość sądu (art. 27) obowiązuje do czasu zakończenia sprawy w danej instancji, także jeżeli nastąpiło odroczenie rozprawy, czy też podjęcie zawieszzonego postępowania” (druk nr 870 Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej VII kadencji). W świetle zwłaszcza tego ostatniego stwierdzenia, należy przyjąć, że także wówczas gdy do rozpoznania sprawy na rozprawie dochodzi po 1 lipca 2015r., skład sądu określają przepisy dotychczasowe, jeśli sprawa została wszczęta przed tą datą (analogicznie Sąd Apelacyjny w Poznaniu w wyroku z dnia 26 stycznia 2016 r. w sprawie II AKa 295/15, Lex nr 1994424; odmiennie jednak Sąd Apelacyjny w Katowicach w wyroku z dnia 17 lutego 2016 r. w sprawie II AKa 12/16, Lex nr 2023111).

Z tych względów Sąd Apelacyjny nie podzielił zarzutu podniesionego na rozprawie przez prokuratora.

Kolejnym zagadnieniem wymagającym oceny jest kwestia dopuszczalności apelacji wniesionej przez pełnomocnika ustanowionego przez Prezesa Sądu Okręgowego w Opolu jako reprezentującego Skarb Państwa - Sąd Okręgowy w Opolu, do czego obliguje przepis art. 430 § 1 kpk.

Na gruncie przepisów kodeksu postępowania karnego w brzmieniu obowiązującym przed nowelizacją wprowadzoną z dniem 1 lipca 2015 r. ustawą z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2013 r., poz. 1247 ze zm.) w doktrynie nie budził poważniejszych kontrowersji pogląd, że w postępowaniu o odszkodowanie nie bierze udziału przedstawiciel Skarbu Państwa, a uczestniczący w rozprawie prokurator nie działa jako przedstawiciel czy pełnomocnik Skarbu Państwa. Jak przyjmowano, to, że Skarb Państwa nie był reprezentowany, rodziło określone konsekwencje procesowe, jak choćby przez wykluczenie możliwości zawarcia ugody (tak L. K. Paprzycki [w:] Kodeks postępowania karnego, Tom II, Komentarz do art. 425-637 kk, Zakamycze 2003, str.392; P. Cioch 3.4.2.3. Skarb Państwa i Prokuratoria Generalna [w:] Odpowiedzialność Skarbu Państwa z tytułu niesłusznego skazania, Oficyna 2007, Lex). W publikacjach dotyczących tej problematyki można było spotkać pogląd, że „Skarb Państwa w tym postępowaniu jest stroną niemą – posiada legitymację materialną, której nie towarzyszy jednak legitymacja procesowa, a zatem w ogóle nie jest stroną reprezentowaną...” (tak Z. Banaszczyk [w:] M. Boratyńska, Ochrona strony słabszej stosunku prawnego, Wolters Kluwer 2016).

Po nowelizacji, stosownie do treści art. 554 § 3 kpk, o terminie rozprawy zawiadamia się organ uprawniony do reprezentowania Skarbu Państwa oraz prokuratora, przesyłając odpis wniosku. Z tego, że organowi uprawnionemu do reprezentowania Skarbu Państwa należy doręczyć odpis wniosku wywodzi się jego uprawnienie do wzięcia udziału w sprawie, wskazując, że jego obecność na rozprawie nie jest obowiązkowa (tak W. Jasiński [w:] Kodeks postępowania

karnego, Komentarz, pod redakcją J. Skorupki, Warszawa 2015, str.1320; Z. Banaszczyk [w:] M. Boratyńska, Ochrona strony słabszej stosunku prawnego, Wolters Kluwer 2016).

Powstaje jednak pytanie czy wobec zmienionej treści omawianego przepisu uznać należy, że organowi reprezentującemu Skarb Państwa przyznane zostały tym samym prawa strony w postępowaniu o odszkodowanie i zadośćuczynienie. W piśmiennictwie, pogląd o uznaniu Skarbu Państwa za stronę postępowania podawany jest w wątpliwość. W uzasadnieniu tezy o braku podstaw do przyjęcia, że nowe brzmienie art. 554 § 3 kpk wskazuje na zamiar ustawodawcy zmiany konstrukcji podmiotowej postępowania odszkodowawczego podnosi się, ujmując rzecz w koniecznym uproszczeniu, że regulacji podmiotowej struktury tego postępowania należy poszukiwać na gruncie przepisów kodeksu postępowania karnego, a te nie zawierają normatywnego rozstrzygnięcia w tej mierze. Jak się wskazuje, subsydiarne stosowanie rozwiązań kodeksu postępowania cywilnego wykracza poza granicę odesłania z art. 558 kpk, zgodnie z którym tylko w sprawach nieuregulowanych w procedurze karnej zastosowanie mogą znaleźć przepisy procedury cywilnej. To zaś nakazuje ściśle wykładanie treści art. 554 § 3 kpk (tak Z. Banaszczyk, op. cit.).

Zapatrywanie to nie jest odosobnione. W innej publikacji wskazuje się, że choć odszkodowanie z art. 552 kpk przysługuje od Skarbu Państwa i Skarb Państwa jest podmiotem zobowiązany do wypłaty odszkodowania, to jednak nie występuje w postępowaniu odszkodowawczym w charakterze strony, ponieważ żądanie wnioskodawcy nie stanowi pozwu w rozumieniu prawa cywilnego. Jak się przyjmuje, w postępowaniu tym nie występują przeciwstawne strony, nie ma ono charakteru spornego, a choć przepisy noweli z 27 września 2013 r. przewidują udział organu uprawnionego do reprezentowania Skarbu Państwa w tym postępowaniu, to jednak nie w charakterze strony (tak J. Skorupka [w:] System Prawa Karnego Procesowego, tom IV, Dopuszczalność procesu, Rozdział 2, Formalne pozytywne warunki dopuszczalności procesu, 3.4.6, Problem rzecznika interesu indywidualnego i publicznego (społecznego), Wolters Kluwer 2015).

W uzasadnieniu do projektowanych zmian zawarte zostało stwierdzenie, że „dodane ...nowe § 3 i 4 dotyczą wprowadzenia wyraźnego wymogu zawiadomienia o terminie rozprawy organu uprawnionego do reprezentowania Skarbu Państwa”, co nie wskazuje jednoznacznie, czy intencją ustawodawcy była zmiana struktury podmiotowej postępowania odszkodowawczego (druk nr 870 Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej VII kadencji).

Na gruncie znowelizowanego przepisu art. 554 § 3 kpk wypowiedzany jest także nieco odmienny pogląd, jak się zdaje, dopuszczający możliwość przyjęcia, że Skarb Państwa działa w postępowaniu o odszkodowanie i zadośćuczynienie jako strona. Wprawdzie jego autor wyraźnie zaznacza, że w postępowaniu o odszkodowanie nie chodzi o ochronę interesu Skarbu Państwa, ale o jego reprezentację, wskazując na różnice pojęć „organ uprawniony do reprezentowania Skarbu Państwa” z art. 554 § 3 kpk oraz „organ powołany do reprezentowania Skarbu Państwa” z art. 557 § 2 kpk, niemniej jednocześnie wskazuje, że biorący udział w tym postępowaniu organ reprezentujący Skarb Państwa posiada uprawnienia o charakterze materialnoprawnym związane z dochodzonym roszczeniem, co oznacza, że może zawrzeć ugodę z wnioskodawcą czy uznać roszczenie zawarte we wniosku. Takie zaś uprawnienia materialnoprawne przysługiwać mogą wyłącznie stronie postępowania. Przy czym wskazując organ uprawniony do reprezentowania Skarbu Państwa komentator odwołuje się do przepisu art. 67 § 2 kpc stosowanego na podstawie art. 558 kpk jako źródła owych uprawnień (tak Kodeks postępowania karnego, Komentarz, pod redakcją D. Świeckiego, tom II, wyd. II, Wolters Kluwer 2015).

W postanowieniu z dnia 2 grudnia 2015 r. Sąd Apelacyjny w Katowicach określił prezesa sądu jako organ uprawniony do reprezentowania Skarbu Państwa w postępowaniu o odszkodowanie i zadośćuczynienie, stwierdzając wyraźnie, że przysługują mu uprawnienia procesowe do wniesienia środka odwoławczego (II AKa 655/15, Lex nr 1997935).

Sąd Apelacyjny w tej sprawie zajmuje stanowisko, że wynikający z art. 554 § 3 kpk obowiązek zawiadomienia o terminie rozprawy organu reprezentującego Skarb Państwa odczytywać należy jako równoznaczny ze zmianą struktury podmiotowej postępowania odszkodowawczego. Organ ten bierze udział w postępowaniu o odszkodowanie i zadośćuczynienie w charakterze strony, a co za tym idzie przysługują mu uprawnienia materialnoprawne i procesowe. W konsekwencji, wniesiony przez ten organ środek odwoławczy podlega rozpoznaniu.

Nie przekonuje argument podnoszony przez oponentów takiego stanowiska, że konieczność zawiadomienia organu reprezentującego Skarb Państwa o toczącym się postępowaniu odszkodowawczym służyć miałyby wyłącznie realizacji uprawnień regresowych przysługujących Skarbowi Państwa na podstawie art. 557 kpk.

Podobnie, jak nie można podzielić zapatrywania, że art. 558 kpk nie daje podstaw do odwołania się do przepisów procedury cywilnej dla określenia statusu Skarbu Państwa jako strony postępowania w świetle nowego brzmienia art. 554 § 3 kpk.

Zauważyć należy, że w piśmiennictwie jako sporny określany jest status prawny prokuratora występującego w postępowaniu prowadzonym na podstawie przepisów rozdziału 58 kodeksu postępowania karnego, a źródła jego uprawnień procesowych bywają określane niejednolicie. Jak się zauważa, to w jakim charakterze występuje w tym postępowaniu prokurator nie wynika wprost z regulacji kodeksu postępowania karnego. Stąd, dla określenia jego statusu i uprawnień procesowych sięga się po przepisy kodeksu postępowania cywilnego, przyjmując, jak się wydaje, bez poważniejszych zastrzeżeń, że znajdują one w tej sytuacji zastosowanie na podstawie art. 558 kpk. Stwierdzając, że prokurator występuje w postępowaniu odszkodowawczym jako rzecznik interesu publicznego i korzysta z praw strony procesowej, przysługujące mu uprawnienia, w szczególności te do składania wniosków dowodowych i wnoszenia środków odwoławczych, wywodzi się z czy to z art. 7 kpc, czy z art. 60 kpc (tak J. Skorupka, op. cit.).

W ocenie Sądu Apelacyjnego, w podobny sposób poszukiwać należy źródeł uprawnień przysługujących w tym postępowaniu Skarbowi Państwa. Przyjąć zatem należy, że art. 558 kpk znajduje w tym zakresie zastosowanie, analogicznie jak ma to miejsce dla określenia pozycji prokuratora. Pozwala on na odwołanie się do treści art. 67 § 2 kpc, zgodnie z którym Skarb Państwa reprezentują organy państwowych jednostek organizacyjnych (czyli tzw. *stationes fisci*), z których działalnością wiąże się dochodzone roszczenie, lub organ jednostki nadrzędnej (zob. D. Świecki op. cit.).

Wprawdzie w zdaniu drugim tego przepisu mowa jest o podejmowaniu czynności procesowych za Skarb Państwa przez Prokuratorię Generalną, to jednak, zauważyć trzeba, że zastępstwo wykonywane przez ten organ ma charakter ściśle procesowy, stosownie do treści art. 4 ustawy z dnia 8 lipca 2005 r. o Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa (t. j. Dz. U. z 2013 r., poz.1150 ze zm.). Jak się przyjmuje, Prokuratoria Generalna zajmuje w postępowaniu pozycję instytucjonalnego pełnomocnika Skarbu Państwa. Co za tym idzie zastępstwo wykonywane przez ten podmiot jest pochodną materialnoprawnego uprawnienia Skarbu Państwa do występowania w charakterze strony w danym postępowaniu. Przez udział w postępowaniu Prokuratoria Generalna nie staje się przedstawicielem materialnoprawnym Skarbu Państwa, którym nadal pozostaje jednostka organizacyjna, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie. Aby zatem rozważyć kwestię możliwości wykonywania takiego zastępstwa w postępowaniu odszkodowawczym przesądzić należy w pierwszej kolejności to, że Skarbowi Państwa przysługują prawa strony. (zob. wyrok SN z dnia 2 lutego 2011 r. w sprawie II CSK 368/10, LEX nr 785877; tak też Z. Banaszczyk, op. cit.; w).

W tej sprawie, Sąd Okręgowy zawiadomił o toczącym się postępowaniu Prezesa Sądu Okręgowego w Opolu jako reprezentującego Skarb Państwa – Sąd Okręgowy w Opolu - a ponadto Prokuratora Okręgowego w Opolu, także jako organ reprezentujący Skarb Państwa oraz Prokuratorię Generalną. W postępowaniu brał udział tylko pierwszy z wymienionych podmiotów, zastępowany przez ustanowionego pełnomocnika procesowego - radcę prawnego.

W złożonej apelacji, dopuszczalnej procesowo i podlegającej w związku z tym rozpoznaniu, jak wynika z rozważań zaprezentowanych wyżej, Prezes Sądu Okręgowego w Opolu stawia zarzut obrazy art. 67 § 2 kpc i kwestionuje ustalenie, że to Sąd Okręgowy jest organem zobowiązanym do zapłaty na rzecz wnioskodawcy przyznanego mu zaskarżonym wyrokiem zadośćuczynienia, a więc, że jest właściwym *statio fisci* Skarbu Państwa. W uzasadnieniu prezentowanej w apelacji tezy o braku podstaw do przyjęcia, że dochodzone roszczenie pozostaje w związku z działalnością Sądu Okręgowego skarżący argumentuje, że tymczasowe aresztowanie zastosowane zostało wobec W. S. na etapie postępowania przygotowawczego na wniosek prokuratora. To przesądzać powinno, zdaniem skarżącego, o uznaniu Prokuratora Okręgowego w Opolu za wyłącznie zobowiązanego do zapłaty zasądzonego zadośćuczynienia.

Odnosząc się do tego zarzutu stwierdzić trzeba, że powołana w jego uzasadnieniu argumentacja nie może być uznana za przekonującą i właściwą. Odwołując się do treści art. 67 § 2 kpc wskazać należy, że za organ, z którego działalnością wiąże się dochodzone roszczenie może być uznany wyłącznie sąd, nie zaś prokurator, ponieważ to sąd podejmuje decyzję procesową o zastosowaniu środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania, w wykonaniu której następuje pozbawienie wolności podejrzanego. Istotna z tego punktu widzenia jest podejmowana przez właściwy organ decyzja kończąca incydentalne postępowanie w przedmiocie środka zapobiegawczego, a nie wniosek inicjujący je.

Zwrócić należy uwagę, że przewidziane w art. 557 § 1 kpk roszczenie regresowe Skarbu Państwa przysługuje względem osób, które swoim bezprawnym działaniem spowodowały niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie. Jak się przyjmuje, chodzi tu o osoby, które np. jako organ procesowy (sąd) zastosowały aresztowanie mimo braku ku temu podstaw (zob. T. Grzegorzcyk, Kodeks postępowania karnego, Komentarz, Zakamycze 1999, str.1099). To decyzja procesowa podjęta przez konkretną osobę, działającą jako organ wydający orzeczenie spowodowała bowiem skutek w postaci niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania. W konsekwencji, to ten organ, który wydał orzeczenie uznany być powinien za reprezentujący Skarb Państwa w ramach odpowiedzialności odszkodowawczej.

Do podjęcia decyzji o zastosowaniu tymczasowego aresztowania właściwy jest sąd rejonowy, zażalenie na orzeczenie w tym przedmiocie rozpoznaje zaś sąd okręgowy. Organami tych podmiotów są odpowiednio prezes sądu rejonowego i prezes sądu okręgowego (art. 21 §1 pkt 1 i 2 ustawy z dnia 21 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych, t. j. Dz. U. z 2015 r., poz. 133 ze zm., zwanej dalej usps). Sąd okręgowy jest sądem nadrzędnym nad sądem rejonowym. Jak wynika z art. 37 a § 2 usps prezes tego sprawuje wewnętrzny nadzór administracyjny nad działalnością administracyjną sądu okręgowego oraz sądów rejonowych, działających w okręgu sądowym. Prezes sądu okręgowego jest więc właściwym organem do podejmowania czynności za Skarb Państwa w postępowaniu o odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne tymczasowe aresztowanie.

Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 14 września 2006 r. w sprawie III CSK 59/06 (Lex nr 44518) podniósł, że kryterium wyboru reprezentanta w myśl art. 67 § 2 kpc ma charakter materialnoprawny wyrażający się w zwrocie o działalności państwowej jednostki organizacyjnej. Zauważył jednocześnie, że formuła ta niejednokrotnie „okazuje się zbyt wąska ze względu na zróżnicowanie państwowych jednostek organizacyjnych oraz obszarów ich aktywności”. Jak stwierdził, „związek między roszczeniem a wskazanym statio fisci może wynikać nie tylko z jego działania obejmującego również zaniechanie, ale i z samej kompetencji”. Jak dalej podał, „na ustalenie właściwego statio fisci wpływają także okoliczności związane ze skutecznością, czyli wykonaniem wyroku, skoro środki, którymi musi dysponować Skarb Państwa – dłużnik - są przywiązane do jednostek organizacyjnych zgodnie z klasyfikacją budżetową, a nie stanowią ich własności w znaczeniu cywilnoprawnym”.

Odnosząc te uwagi do zagadnień będących przedmiotem rozpoznania w tej sprawie, nie można nie dostrzec, że także argumenty dotyczące kompetencji i dysponowania środkami finansowymi na wypłatę odszkodowania i zadośćuczynienia uzasadniają przyjęcie odpowiedzialności prezesa sądu okręgowego jako reprezentanta Skarbu Państwa w postępowaniu prowadzonym w trybie rozdziału 58 kodeksu postępowania karnego. To sąd okręgowy dysponuje bowiem budżetem na wypłatę zasądzonych odszkodowania i zadośćuczynienia, a środki finansowe uruchamiane są na polecenie właściwego organu sądu.

Reasumując, stwierdzić należy, że prezes sądu okręgowego jest organem reprezentującym Skarb Państwa, który, stosownie do art. 554 § 3 kpk, należy zawiadomić o terminie rozprawy, przysyłając odpis wniosku, a w prowadzonym postępowaniu odszkodowawczym za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie (niesłuszne stosowanie środków przymusu) bierze on udział w charakterze strony, będąc podmiotem wyłącznie zobowiązany do zapłaty zasądzonych od Skarbu Państwa należności.

Ustalenie, że wyłącznie zobowiązany do zapłaty zasądzonych na rzecz wnioskodawcy zadośćuczynienia jest Skarb Państwa – Sąd Okręgowy w Opolu – reprezentowany przez jego prezesa, powoduje, że bezprzedmiotowe stało się odniesienie do zarzutu postawionego w apelacji prokuratora obraży art. 369 kc, przez który zakwestionowane zostało

rozstrzygnięcie w zakresie dotyczącym solidarnego zobowiązania dwóch podmiotów – Sądu Okręgowego w Opolu oraz Prokuratora Okręgowego w Opolu – do świadczenia na rzecz wnioskodawcy.

Kierując się przedstawionymi motywami Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok, jak w części rozstrzygającej. W pozostałej części, w jakiej podjęte rozstrzygnięcie nie zostało zakwestionowane, wyrok podlegał utrzymaniu w mocy.

Orzeczenie o kosztach znajduje oparcie w przepisie art. 554 § 4 kpk.

SSA Robert Wróblewski SSA Stanisław Rączkowski SSO del. do SA Edyta Gajgał